

‘Je doet iets extra’s voor een ander,
je helpt de ander, maar ook jezelf’

EEN LEEFTIJDGENOOT ALS TAALBUDDY

Steeds meer jongeren hebben moeite met taalvaardigheden, wat uiteindelijk kan leiden tot minder kansen op de arbeidsmarkt. Om een bijdrage te leveren aan het aantal jongeren dat functioneel geletterd, dus minimaal op niveau 2F, hun opleiding verlaat, ontstond het project Taalbuddy's, dat uiteindelijk zelfs een Europees Talenlabel won. Studenten van het mbo begeleiden als taalbuddy andere mbo'ers bij het verbeteren van hun taalvaardigheid.

SABRINA ONG-ABAN & JUDITH WOLFS

Een goede taalvaardigheid is belangrijk om volwaardig deel te kunnen nemen aan de samenleving. Niveau 2F wordt beschouwd als het minimale burgerschapsniveau (Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, 2008). Dit is dan ook het minimumniveau voor een startkwalificatie in het onderwijs. Wanneer iemand het Nederlands op niveau 2F beheerst, spreekt men over functionele geletterdheid. Hierbij gaat het niet alleen om het kunnen lezen en begrijpen van teksten, maar ook om het verwerken van informatie in het dagelijks leven. Mensen zijn bijvoorbeeld in staat om een bijsluiter te begrijpen, een formulier in te vullen of nepnieuws te herkennen.

Een ander actueel voorbeeld is het begrijpen van de coronamaatregelen.

Laaggeletterden beheersen niveau 2F niet en dit heeft niet alleen directe gevolgen voor hun schoolloopbaan, maar beïnvloedt ook hun kansen op de arbeidsmarkt. Daarnaast kan het gevolgen hebben voor iemands geldzaken en gezondheid. Onze samenleving stelt steeds hogere eisen aan burgers. Om actief deel te nemen aan deze samenleving is het van belang dat iemand goed kan lezen, schrijven en rekenen. Daarnaast maken we meer en meer gebruik van digitale middelen; digitale vaardigheden worden dus ook steeds belangrijker.

Bij laaggeletterdheid denken we vaak aan oudere generaties. Maar ook steeds meer jongeren lopen het

Foto: Anda van Riet

risico om laaggeletterd de arbeidsmarkt te betreden. In Nederland hebben zo'n 2,5 miljoen mensen van 16 jaar en ouder moeite met lezen en schrijven, aldus Stichting Lezen en Schrijven (in dit aantal zijn sprekers van het Nederlands als eerste en tweede taal inbegrepen).

Problemen door taalachterstanden

In het basisonderwijs en voortgezet onderwijs spreekt men nog niet in termen van laaggeletterdheid, maar over een taalachterstand. De taal is immers nog in ontwikkeling. Het basisonderwijs streeft ernaar dat een leerling aan het einde van de basisschool minimaal niveau 1F beheerst. Als een leerling dit niveau nog niet heeft, kan

dit gezien worden als een taalachterstand. Aan het einde van het vmbo is de verwachting dat een leerling niveau 2F beheerst. Leerlingen die nog niet op dit niveau zitten, krijgen niet meteen de stempel laaggeletterd, omdat ze tijdens hun vervolgopleiding nog de kans hebben om hun taalniveau te verbeteren. Maar zulke leerlingen starten hun vervolgopleiding wel met een taalachterstand. Na afronding van het mbo verwacht men dat afgestudeerden minimaal niveau 2F bereikt hebben.

Problemen met taal onder mbo-studenten zijn niet altijd zichtbaar. Ze gaan naar school, hebben bijbaantjes en zijn actief op sociale media. Hoewel ze dagelijks appen met hun vrienden, kunnen ze toch moeite hebben met bijvoorbeeld het schrijven van een stageverslag. Of

Studenten van het mbo begeleiden binnen het project een andere mbo-student, een zogenoemde taalvrager, met als doel het verbeteren van de taalvaardigheid

ze lezen wel alle berichten op Facebook, maar vinden het lastig om schoolteksten te begrijpen. Vooral bij studenten met het Nederlands als moedertaal (NT1) speelt schaamte een rol; ze zijn bang dat men hen dom vindt. Nederlands is immers hun moedertaal en toch hebben ze er moeite mee. Ook volgen steeds meer studenten met Nederlands als tweede taal (NT2) een mbo-opleiding. Deze studenten hebben de Nederlandse taal niet als moedertaal geleerd en ook niet in hun kindertijd verworven. Bij hen is er doorgaans minder schaamte, omdat het sociaal meer geaccepteerd lijkt te zijn om moeite te hebben met een tweede taal.

De Inspectie van het Onderwijs spreekt in het rapport *De Staat van het Onderwijs 2020* haar zorgen uit over de dalende leesvaardigheid en de verminderde leesmotivatie van jongeren. Het aantal mbo-studenten met een te lage taalvaardigheid groeit; zij dreigen de laaggeletterden van de toekomst te worden. Het per-

centage Nederlandse vijftienjarigen dat het risico loopt om laaggeletterdheid te worden neemt ook toe. In 2015 ging het nog om 17,9 procent, maar zoals blijkt uit het laatste PISA-onderzoek is inmiddels 24 procent van de Nederlandse vijftienjarigen dermate laaggeletterd dat zij niet voldoende kunnen meekomen in de maatschappij (Gubbels et al., 2019). Bijna een op de vier vijftienjarigen heeft dus een taalachterstand en dreigt het minimumniveau van 2F niet te halen.

Project Taalbuddy's

Om de taalvaardigheid van mbo-studenten te verbeteren werd vier jaar geleden het project Taalbuddy's opgezet, met subsidie van het toenmalige ROC Leeuwenborgh (nu VISTA college) die docenten de kans bood om een innovatief idee uit te werken. Studenten van het mbo begeleiden binnen het project een andere mbo-student, een zogenoemde taalvrager, met als doel het verbeteren van de taalvaardigheid. Om de taalbuddy voor te bereiden en te begeleiden volgt hij een vijftal trainingsmomenten. Stichting Lezen en Schrijven is vrijwel vanaf het begin betrokken bij het project. Deze stichting heeft namelijk veel ervaring met het trainen van taalvrijwilligers, alhoewel mbo-studenten ook voor hen een nieuwe doelgroep taalvrijwilligers waren.

Het project is twee keer binnen VISTA college uit-

Stichting Lezen en Schrijven zet zich ervoor in dat:

- volwassenen op hun eigen niveau en in hun eigen buurt kunnen en mogen leren;
- kinderen goed kunnen lezen, schrijven en rekenen als ze van school komen, en moeite met lezen en schrijven niet meer doorgegeven wordt van ouder op kind;
- overheden, bedrijven en organisaties eenvoudig communiceren en zo toegankelijk zijn voor iedereen.

Enkele reacties van Taalbuddy's op de vraag: 'Hoe vind je het om een taalvrager te begeleiden?'

'Leuk, je doet iets extra's voor een ander, je helpt de ander, maar ook jezelf.'

'Het was leerzaam en ik denk dat je er later nog veel aan zult hebben.'

'Het paste goed bij mijn opleiding tot onderwijsassistent. Het geeft begrip en empathie.'

'Het doe me goed als ik mensen kan helpen.'

Het traject begint met een speeddate, waarbij de taalbuddy's en taalvragers informeel kennis met elkaar maken

gevoerd. Inmiddels kent Taalbuddy's verschillende verschijningsvormen. Vmbo-scholen maken bijvoorbeeld de keuze om het als een project in te zetten en mbo-opleidingen zetten Taalbuddy's bijvoorbeeld in als keuzedeel. Een mbo-opleiding bestaat uit drie onderdelen: een basisdeel, een profieldeel en een keuzedeel. Met een keuzedeel kan de student zich verbreden, verdiepen of voorbereiden op een vervolgopleiding. Zowel de taalbuddy als de taalvrager kunnen deelnemen aan het keuzedeel Taalbuddy's.

Het traject begint met een speeddate, waarbij de taalbuddy's en taalvragers informeel kennis met elkaar maken. Het uiteindelijke doel van de speeddate is het koppelen van een taalbuddy aan een taalvrager. Een wederzijdse match hierbij is belangrijk. Het heeft de voorkeur om een fysieke speeddate te organiseren, gebaseerd op de werkvorm binnenkring-buitenkring. Vijf minuten per ronde is voldoende tijd om een eerste indruk te krijgen. Om een gesprek op gang te brengen zijn zogenoemde kletsputten en teatopics goed bruikbaar. Dit zijn kaartjes met vragen als 'Wat is je favoriete sport?' en 'Welke bordspellen staan er in jouw top drie?'. Deze vragenkaartjes helpen om het ijs te breken. Ook bespreken deelnemers de taalvraag: wat wil de taalvrager leren? Zo zijn er taalvragers die hulp nodig hebben bij het maken van een presentatie over hun stage of die moeite hebben met het begrijpen van de teksten bij het vak Burgerschap. Aan het einde van de speeddate maakt de begeleider de definitieve matches. Hierbij is het aan te bevelen om niet alleen te matchen op basis van relatie, maar vooral op basis van de specifieke taalvraag van de taalvrager en de mogelijkheid van de taalbuddy om deze vraag te kunnen beantwoorden.

Trainingen

Door middel van trainingen krijgt de taalbuddy een goed gevulde rugzak die hij kan gebruiken tijdens de begeleidingsmomenten van de taalvrager. Tijdens deze trainingen verdiept de taalbuddy zijn coachende en didactische vaardigheden. De taalbuddy leert planmatig werken en om te gaan met culturele verschillen. Stichting Lezen en Schrijven heeft speciaal voor dit project materiaal ont-

wikkeld dat past binnen de context van het mbo. Het materiaal sluit aan op de manier waarop mbo-studenten leren en is aangepast aan hun beleevingswereld. Er zijn vijf trainingen. Bij elke training staat er één thema centraal.

De eerste bijeenkomst richt zich op belangrijke termen als NT1 en NT2, maar ook op de taalniveaus aan de hand van het Referentiekader taal (NT1) en het Raamwerk NT2, dat gebaseerd is op het Europees Referentiekader. Tevens oefent de taalbuddy het kennismakingsgesprek en communicatieve vaardigheden zoals 'luisteren, samenvatten, doorvragen' (lsd) en 'niet invullen voor een ander' (nivea). Ten slotte krijgt de taalbuddy een aantal tips over het vaststellen van leerdoelen.

De tweede bijeenkomst gaat het over spreken en gesprekken voeren. De taalbuddy ervaart, door middel van een opdracht in een vreemde taal, hoe lastig het is om zich in een taal uit te drukken die hij niet zo goed beheerst. Daarnaast maakt de taalbuddy kennis met het vut-model ('voorbereiden, uitvoeren, terugblikken'). Deze bijeenkomst staat ook uitgebreid stil bij het geven van feedback.

Bijeenkomst drie richt zich op begeleiden bij lezen. Wat is lezen eigenlijk? En welke leesstrategieën kun je voor, tijdens en na het lezen inzetten? Wat voor soorten lezers zijn er? Ook hiermee wordt geoefend aan de hand van het eerdergenoemde vut-model.

Het onderwerp begeleiden bij schrijven staat centraal tijdens de vierde bijeenkomst. Er is een onderscheid gemaakt in twee soorten schrijfvaardigheid: creatieve, praktische schrijfvaardigheid en technische, beroepsgerichte schrijfvaardigheid. Ook tijdens deze bijeenkomst oefent de taalbuddy met het vut-model, maar nu specifiek gericht op begeleiden bij schrijven.

Taalvragers krijgen meer zelfvertrouwen, taalbuddy's hebben minder vooroordelen en er ontstaan vriendschappen

De laatste bijeenkomst staat in het teken van spelling en grammatica. De taalbuddy oefent met de zogenoemde taalkaarten. Deze taalkaarten zijn ontwikkeld om praktisch aan de slag te gaan met spelling- en grammaticavragen en zijn onderverdeeld in diverse categorieën: leesbaarheid en leestekens, inhoud en opbouw, letters en klanken, werkwoorden, spelling en grammatica.

Naast theoretische kennis van de Nederlandse taal bieden alle trainingen ook praktische handvatten. De taalbuddy leert begeleidingsmomenten vorm te geven volgens het vut-model, traint zijn communicatieve vaardigheden, oefent in het geven van feedback en oefent met diverse hulpmiddelen zoals instructiekaarten en taalkaarten. Taalbuddy's leren ook hoe ze ezelsbruggetjes met de vijf w's (wie, wat, waar, wanneer, waarom) kunnen inzetten om een schrijfopdracht voor te bereiden.

Win-winsituatie

Tijdens de trainingen doet de taalbuddy een heleboel theoretische en praktische kennis op die hij inzet bij de begeleidingsmomenten van de taalvrager. Door de begeleiding verbetert de taalvrager zijn taalvaardigheid. Gedurende het hele traject kunnen zowel de taalbuddy als taalvrager terugvallen op hun begeleider. Scholen kiezen zelf hoelang de looptijd van het traject is en bepalen dus ook zelf de spreiding van de trainingen. De looptijd varieert veelal van twintig weken tot een schooljaar. Er zijn regelmatig intervisiemomenten gepland. De trainingen zijn meestal over het hele traject verspreid. Daarnaast houdt de taalbuddy de voortgang bij. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een weblog of een digitale leeromgeving waarin een planning, logboek en evaluatie wordt bijgehouden, zodat de begeleider van het project het op afstand kan volgen.

Naast de inhoudelijke winst voor beide deelnemers – de taalvrager verbetert zijn taalvaardigheid en de taalbuddy zijn vakspecifieke kennis en coachingsvaardighe-

den – is er ook een grote winst op sociaal-emotioneel gebied. Taalvragers krijgen meer zelfvertrouwen, taalbuddy's hebben minder vooroordelen en er ontstaan vriendschappen. Het project is dus niet alleen gericht op het verbeteren van de taal, maar ook op burgerschap met de nadruk op persoonlijke vorming, maatschappelijke betrokkenheid en het ontmoeten van de ander.

Het materiaal dat speciaal voor het project ontwikkeld is, is verkrijgbaar via Stichting Lezen en Schrijven (<info@lezenenschrijven.nl>). Het bestaat onder andere uit materiaal voor de taalbuddy, PowerPoints voor de begeleider, taalkaarten en instructiekaarten. Niet alleen VISTA college heeft ervaring met het project, maar ook andere middelbare scholen en mbo's hebben al pilots gedraaid. De rol van de begeleider is van groot belang in het laten slagen van het project. Voortgang onder de taalvragers is vooralsnog niet gemeten. Aan het einde van het project is wel de deelname, zowel met de taalbuddy als met de taalvrager, geëvalueerd. Taalbuddy's zijn enthousiast: 'Ik wil graag iets betekenen voor iemand anders.' Taalvragers geven aan dat hun taal is verbeterd en dat hun zelfvertrouwen is toegenomen. Mentoren en docenten onderschrijven dit.

Het project Taalbuddy's gaat om meer dan het vergroten van de taalvaardigheid. Het vergroot sociale vaardigheden, het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid, studiesucces, participatie in de maatschappij en het functioneren op de arbeidsmarkt. Je kunt toch alle studenten met lage taalvaardigheden een taalbuddy. ■

LITERATUUR

- Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. (2008). *Over de drempels met taal en rekenen: Hoofdrapport van de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen*. SLO. <https://www.slo.nl/@4230/drempels-taal/>
- Gubbels, J., Langen, A. van, Maassen, N., & Meelissen, M. (2019). *Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht*. Universiteit Twente. <https://research.utwente.nl/en/publications/results-pisa-2018-an-overview>
- Inspectie van het Onderwijs. (2020). *De staat van het onderwijs 2020*. <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/staat-van-het-onderwijs-2020>

binnenkort

Vanwege de coronacrisis is er veel onzekerheid of, wanneer en in welke vorm evenementen doorgang kunnen vinden. De aankondigingen die u op deze pagina vindt, zijn dan ook onder voorbehoud van wijzigingen.

2021, Sectie Russisch LT bestaat 50 jaar jaar (diverse activiteiten), <russisch.levendetalen.nl>

29 mei 2021, Nederland Vertaalt, Amsterdam, <bit.ly/lm-vtd>

10 juni 2021, Cricket Challenge tto, Utrecht, <bit.ly/lm-cricket>

7 – 9 juli 2021, Onderwijs Research Dagen, online, <www.ord2021.nl>

22 september 2021, Dag van de Duitse Taal, <www.machmit.nl>

25 – 28 oktober 2021, Streektaalestafette Nedersaksisch, <nedersaksisch@levendetalen.nl>

30 november – 4 december 2021, NOT, Utrecht, <not-online.nl>

19 – 21 januari 2022, VIOT-congres, Gent, <www.viot2021.ugent.be>

11 – 12 februari 2022, Congres Frans, Noordwijkerhout, <www.congresfrans.nl>

Taalbeheersing maakt het verschil

Op 19, 20 en 21 januari 2022 organiseert de Universiteit Gent het vijftiende taalbeheersingscongres van de Vereniging Interuniversitair Overleg Taalbeheersing (VIOT). Het thema voor dit congres is 'Taalbeheersing maakt het verschil'.

VIOT 2022 focust op diversiteit in taal, tekst en communicatie. Daarbij kan je denken aan:

- de effecten van stijlkeuzes;
- het waarom van formuleerstrategieën en van argumentatievarianten;
- de impact van uiteenlopende culturele achtergronden;
- het toenemende belang van meertaligheid;
- de soft skills die meebepalen of wat we zeggen en schrijven, al dan niet succesvol is.

VIOT 2022 biedt een forum voor een mix aan invalshoeken, zowel qua methode als op het vlak van theorie. De conferentie is nadrukkelijk interdisciplinair en gaat op zoek naar wat nu anders is dan toen, én wat binnenkort anders zal zijn dan nu. Er is plaats voor een breed spectrum aan professionele settings: van media en onderwijs tot gezondheidszorg en justitie.

Voor meer informatie, zie <www.viot2021.ugent.be>.

Streektaalestafette 2021

Sta je voor de klas en wil je meer weten over het hoe en waarom van streektaal in het onderwijs? Meld je dan aan voor de Streektaalestafette van Levende Talen Nedersaksisch, van 25 tot en met 28 oktober 2021.

Verspreid over vier dagen en vier Nedersaksische regio's vindt de Streektaalestafette 2021 plaats. Hier krijg je als leraar de kans de meerwaarde van streektaal voor in je eigen klas te ontdekken en ga je naar huis met praktisch materiaal om direct zelf mee aan de slag te gaan. De data en locaties:

- maandag 25 oktober, van 16:00 tot 19:00 in Assen;
- dinsdag 26 oktober, van 16:00 tot 19:00 in Steenwijk;
- woensdag 27 oktober, van 16:00 tot 19:00 in Nijverdal;
- donderdag 28 oktober, van 16:00 tot 19:00 in Doetinchem.

Deelname, inclusief koffie, koek en maaltijd, is gratis voor leden van Levende Talen Nedersaksisch. Lid van een andere sectie? Voor 20 euro ben je welkom, en ontvang je een scholingscertificaat (2,5 slv) én een goodiebag met Nedersaksische leermiddelen. Aanmelden kan tot 1 oktober 2021 via <bit.ly/lm-streektaalestafette> of een mailtje naar <nedersaksisch@levendetalen.nl>.

